

Тагільцева Я. М.,

Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава

СПЕЦИФІКА СКЛАДНИХ СЛІВ АГРАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (на матеріалі сучасної англійської мови)

У статті досліджуються особливості складних слів аграрної термінології в сучасній англійській мові. Визначаються їх специфічні риси на фонетичному рівні. Розглядаються орфографічні ознаки. Вивчається їх утворення на основі морфологічних, семантичних та синтаксичних характеристик.

Ключові слова: термін, складне слово, фонетика, морфологія, семантика, синтаксис.

В статье проводится исследование сложных слов аграрной терминологии в современном английском языке. Определяются их специфика на фонетическом уровне. Рассматриваются орфографические особенности. Изучается их строение на основе морфологических, семантических и синтаксических характеристик.

Ключевые слова: термин, сложное слово, фонетика, морфология, семантика, синтаксис.

The article deals with the research of compound words of agrarian terms in modern English. Their phonetic peculiarities are determined. Specific features in spelling are considered. Their structure is studied on the base of morphological, semantic and syntactic characteristics.

Key words: term, compound word, phonetics, morphology, semantics, syntax.

У словниковому складі сучасної англійської мови спостерігається активний процес утворення нових слів шляхом поєднання кількох лексичних компонентів. Як наслідок, з'являються складні слова, або композити, дослідженню яких в структурі англійської мови присвячено чимало праць (О.І. Смирницький, І.В. Арнольд, Н.В. Аржанцева, Д.О. Шепелева та ін.).

Нашою метою є вивчити особливості утворення англійських складних слів у площині аграрної термінології. Дана проблема донині залишалася лакуною у сучасному мовознавстві. Тож, її дослідження сприятиме подальшій розробці питань стосовно складних слів та специфіки аграрної лексики в сучасній англійській мові. Зауважимо, що ми розуміємо складне слово як складну за структурою лексичну одиницю, утворену шляхом поєднання слів, що представляють самостійну форму і мають своє лексичне значення.

Слід зазначити, що композити є доволі поширеними серед аграрних термінів сучасної англійської мови. Часто зустрічаємо їх у словниковому складі рослинництва, тваринництва, ветеринарної медицини, сільськогосподарської інженерії та інших галузях агрономії.

Одним з критеріїв розпізнавання складних слів є їхнє цілісне оформлення, тобто неподільність, неможливість вживання між частинами складного слова інших мовних елементів. Ми, услід за І.В. Арнольд [2, с. 85], виділяємо наступні ознаки цілісного оформлення складних слів – фонетичні, орфографічні, семантичні, морфологічні та синтаксичні. Фонетична ознака полягає у розташуванні наголосу в складному слові. Розглядаючи складні слова аграрної тематики на фонетичному рівні, ми розподілили їх на такі групи:

1) ті, що мають наголос на першій або другій частині складного слова (*butter-fat, chicken-pox, cowpea, soybean, broadcaster, crankcase, headland*);

2) з подвійним наголосом (основний – на першому компоненті, побічний – на другому): *barn-feeding, gall-bladder, water-soluble, general-purpose, horsepower*;

3) два рівноправних наголоси на обох частинах слова (*crop growing, fine-fleece, fine-stemmed, ill-smelling, in-lamb, night-blindness*).

Відзначимо, що для аграрних термінів англійської мови більш поширеним є наголос на першій частині складного слова, яка найчастіше визначає основне семантичне наповнення композита.

Під орфографічною ознакою цілісного оформлення складних слів ми розуміємо написання разом, окремо або через дефіс. На сьогодні існує тенденція варіативного написання одного й того ж слова: *chicken pox – chicken-pox, fine fleece – fine-fleece, sugar beet – sugar-beet*.

Морфологічна ознака передбачає встановлення єдності складного слова на відміну від словосполучення та приналежності компонентів до тієї чи іншої частини мови. У зв'язку з цим ми виокремили найпоширеніші структурні моделі складних слів аграрної термінології:

N(noun)+N: *animal husbandry, backbone, sugar-beet, bile-duct, butter-fat*. У структурі даної моделі слід також відзначити перший компонент у присвійному відмінку, що властиво для термінів у галузі рослинництва: *bird's-foot* (серадела посівна), *cat's-ear* (пазник), *cock's-head* (еспарцет звичайний), *hair's-foot* (клевер).

Adj (adjective) +N: *fine-fleece, live-stock, French bean, cross-pollination*. N+Adj: *air-tight, water-soluble, watertight, light-hard, protein-free*.

V (verb) +N: *brood sow, feedstuffs, cut hay, skim milk, swayback, drawbar*.

Adverb +Past Participle: *well-cured, well-fertilized*.

В окрему групу ми виділили складні слова, першим компонентом яких є іменник або прикметник, а другим – дієприкметник минулого часу: *fine-stemmed, fine-walled, rotation-related, water-logged, steam-powered*.

Спостерігаємо також низку сполучень с компонентами на -ing, що не є дієприкметником: *animal breeding, barn-feeding, ill-smelling, crop growing, blotting-paper, drinking-bowl, feed handling, windrowing*. Ми, услід за Н.В. Аржанцевою, називаємо їх герундіальними словами [1].

Слід відзначити складні слова з першою складовою self-: *self-ignite, self-propelled, self-pollinate; cross- (cross-plowing, cross-linkage, cross-pollination, cross-ripping, cross-section)*.

Також однією з частин композитів аграрної лексики часто виступає числівник в комбінації з дієприкметником минулого часу (*two-celled, three-lobed*) або іменником (*two-field, five-course, thousand-leaf*).

Властиві для сільськогосподарської лексики і трикомпонентні слова. Це ті, що мають у своїй будові сполучник (*plate-and-flicker, butter-and-eggs*), прийменник (*brothers-in-blood*) та займенник з іменниками (*all-wheel-steer*).

Відомо, що складні слова неоднорідні за своєю структурою. У будові складних слів зазвичай виділяють три типи: нейтральний, морфологічний і синтаксичний. Ці структурні типи властиві і складним словам, що належать до аграрної тематики. Нейтральний тип представляє поєднання основ без з'єднувального елемента. Цей спосіб властивий більшості складних слів аграрної термінології в сучасній англійській мові (*fly-wool, tub-gardening, stump-jumper, twin-row*).

Морфологічний тип полягає у поєднанні основ з допомогою з'єднувальної голосної чи приголосної: *electromotive, speedometer*. До морфологічного типу за будовою також належать складні слова, другим компонентом яких виступає конкретне слово. У системі аграрних композитів найчастіше спостерігаємо іменники *man (foreman, milkman, chain man)*, *woman (calf-woman, poultry woman)*, займенники *he, she* на позначення статі тварини (*he (she)-goat, -goose, -horse*).

Синтаксичний спосіб утворення складних слів представляє фіксовані уривки мовлення, що зберігають у своїй структурі синтагматичні зв'язки, властиві мовленню: артиклі, прийменники, прислівники, сполучники (*fan-and-pat, lift-and-lower, in-calf, by-product*). Вважаємо, що такий спосіб виник в англійській мові у зв'язку з відсутністю нерозвиненої системи відмінків.

У складних словах аграрної тематики ми виділили два типи синтаксичних відношень: сурядні і підрядні. При сурядних відношеннях усі компоненти складного слова є структурно і семантично рівнозначними, складають два структурно-семантичних центри і належать до однієї частини мови: *cowshed, windrower, wheelbase, crown-shoot*.

Підрядні відношення виражаються у домінуванні одного компонента складного слова над іншими. У цьому випадку другий компонент є структурним центром і граматично домінують складного слова. Він визначає приналежність композита до певної частини мови та лексико-граматичної категорії: *self-starter* (іменник), *finger-veined* (прикметник), *bird-watch* (дієслово).

Компоненти складних слів аграрної термінології мають різну структуру основ. Так, ми спостерігаємо слова, що складаються з простих основ: *foalfoot, tree-crop, grassland, fly-wool*. Є чимало композитів, у яких один з компонентів є похідною основою. Тут ми виділили слова з другою частиною, вираженою дієприкметником минулого (*double-podded, rain-fed, spring-applied, single-feed*), герундієм (*meat-packing*) та іменником з суфіксом *-er* на позначення предмета чи істоти, що виконує дію (*turkey-grower, tree-dozer, tiller-seeder, tanker-spreader, stump-jumper*). Окрему групу складають складні слова, оформлені аббревіатурою або скороченнями: РТО (*power-take-off*), НТ (*half-tracked*), *hp (horsepower)*, *anl-dr (animal-drawn)*, *ca (air-cooled)*, *gm (grade-marked)*.

Щоб ідентифікувати компоненти складного слова, потрібно з'ясувати семантику кожного з них. Семантика одного з компонентів може чітко вказати на тип відношень між компонентами складного слова. Так, у композитах з дієприкметником минулого часу сильне керування дієслівної форми допомагає чітко визначити статус першого компонента (*steam-powered: steam – пара, power – приводити в рух, steam-powered – той, що рухається з допомогою пари*). В герундіальних сполученнях перший компонент уточнює значення другого (*crop growing: crop – сільськогосподарська культура, growing – вирощування, тож, crop growing – рослинництво*). Щодо номінативних комбінацій (N+N), тут семантичний центр може знаходитись всередині слова, коли ми розуміємо семантику слова на основі значень кожного з компонентів (*cowshed: cow – корова, shed – сарай, cowshed – корівник*) або за межами композиту, оскільки значення його елементів не відповідає семантиці цілого слова (*foalfoot – мати-й-мачуха, buckeye – кінський каштан, shamrock – кислиця звичайна*). У конверсивних сполученнях з іменником як другим компонентом основне змістове навантаження припадає на іменник (*fine fleece – тонкорунний, deep litter – глибока підстилка, two-field – двопільний*).

Таким чином, дослідивши специфіку утворення складних слів аграрної термінології в сучасній англійській мові, ми дійшли наступних висновків:

1. Основу оформлення композитів складають фонетичні, морфологічні, орфографічні, семантичні і синтаксичні ознаки.
2. На фонетичному рівні поширеними є складні слова з наголосом на першій частині слова та з подвійним наголосом.
3. За кількістю компонентів переважають аграрні терміни дво- та трикомпонентні.
4. Найчастотнішими елементами композитів виступають іменники та дієслівні форми (дієприкметник минулого часу і герундій).
5. Утворення композитів відбувається безафіксним способом (шляхом поєднання основ), з допомогою афіксації, а також аббревіатур.
6. Синтаксичною ознакою складних слів виступають сурядні і підрядні відношення їх компонентів.
7. Семантика композиту аграрної термінології переважно залежить від значення кожного з його елементів.

Література:

1. Аржанцева Н. В. Сложные слова со вторым компонентом – отглагольным существительным в немецком и английском языках: дис. ... канд. филол. н. : 10.02.20 / Н. В. Аржанцева; Казанский государственный университет. – Казань, 2004. – 214 с. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com>.
2. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка (The English Word) / И. В. Арнольд. – М. : Высшая школа, 1986. – 295 с.